

Zbiór Orzeczeń

WYROK TRYBUNAŁU (wielka izba)

z dnia 18 kwietnia 2024 r. *

Odesłanie prejudycjalne – Artykuł 102 TFUE – Zasada skuteczności – Powództwa o odszkodowanie w prawie krajowym za naruszenia przepisów prawa konkurencji – Dyrektywa 2014/104/UE – Opóźniona transpozycja dyrektywy – Zastosowanie czasowe – Artykuł 10 – Termin przedawnienia – Szczegółowe zasady dies a quo – Zaprzeszanie naruszenia – Znajomość informacji niezbędnych do wniesienia powództwa o odszkodowanie – Publikacja w *Dzienniku Urzędowym Unii Europejskiej* streszczenia decyzji Komisji Europejskiej stwierdzającej naruszenie reguł konkurencji – Skutek wiążący nieprawomocnej jeszcze decyzji Komisji – Zawieszenie lub przerwanie biegu terminu przedawnienia na czas trwania dochodzenia prowadzonego przez Komisję lub do dnia uprawomocnienia się wydanej przez nią decyzji

W sprawie C-605/21

mającej za przedmiot wnioszek o wydanie, na podstawie art. 267 TFUE, orzeczenia w trybie prejudycjalnym, złożony przez Městský soud v Praze (sąd miejski w Pradze, Republika Czeska) postanowieniem z dnia 29 września 2021 r., które wpłynęło do Trybunału w dniu 30 września 2021 r., w postępowaniu:

Heureka Group a.s.

przeciwko

Google LLC,

TRYBUNAŁ (wielka izba),

w składzie: K. Lenaerts, prezes, L. Bay Larsen, wiceprezes, A. Arabadjiev (sprawozdawca), A. Prechal, E. Regan, T. von Danwitz i Z. Csehi, prezesi izb, J.-C. Bonichot, S. Rodin, J. Passer, D. Gratsias, M.L. Arastey Sahún i M. Gavalec, sędziowie,

rzecznik generalny: J. Kokott,

sekretarz: M. Krausenböck, administratorka,

uwzględniając pisemny etap postępowania i po przeprowadzeniu rozprawy w dniu 20 marca 2023 r.,

* Język postępowania: czeski.

rozważywszy uwagi, które przedstawili:

- w imieniu Heureka Group a.s. – L. Duffek, L. Kačerová, J. Měkota, M. Olík i V. Podešva, advokáti,
- w imieniu Google LLC – R. Neruda, P.J. Pipková, J. Šturm, P. Vohnický i M. Vojáček, advokáti, i A. Komninos, dikigoros,
- w imieniu Komisji Europejskiej – N. Khan, G. Meessen i P. Němečková, w charakterze pełnomocników,

po zapoznaniu się z opinią rzecznik generalnej na posiedzeniu w dniu 21 września 2023 r.,

wydaje następujący

Wyrok

- 1 Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczy wykładni art. 102 ust. 1, art. 10, art. 21 ust. 1 i art. 22 dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/104/UE z dnia 26 listopada 2014 r. w sprawie niektórych przepisów regulujących dochodzenie roszczeń odszkodowawczych z tytułu naruszenia prawa konkurencji państw członkowskich i Unii Europejskiej, objęte przepisami prawa krajowego (Dz.U. 2014, L 349, s. 1), a także zasady skuteczności.
- 2 Wniosek ten został złożony w ramach sporu pomiędzy Heureka Group a.s. (zwanej dalej „spółką Heureka”), czeską spółką prowadzącą działalność na rynku usług porównywania cen sprzedaży, a Google LLC w przedmiocie naprawienia szkody, jaka miała zostać poniesiona w wyniku naruszenia art. 102 TFUE popełnionego przez spółkę Google i jej spółkę dominującą Alphabet Inc. i stwierdzonego przez Komisję Europejską w decyzji, która nie jest jeszcze prawomocna.

Ramy prawne

Prawo Unii

Rozporządzenie (WE) nr 1/2003

- 3 Artykuł 16 rozporządzenia Rady (WE) nr 1/2003 z dnia 16 grudnia 2002 r. w sprawie wprowadzenia w życie reguł konkurencji ustanowionych w art. [101 i 102 TFUE] (Dz.U. 2003, L 1, s. 1 – wyd. spec. w jęz. polskim, rozdz. 8, t. 2, s. 205), zatytułowany „Jednolite stosowanie wspólnotowego prawa konkurencji”, ma następujące brzmienie:

„1. Jeżeli krajowe sądy orzekają w sprawie porozumień, decyzji lub praktyk na mocy art. [101] lub [102 TFUE], które są już przedmiotem decyzji Komisji, nie mogą wydawać decyzji sprzecznych z decyzją wydaną przez Komisję. Sądy krajowe muszą również unikać wydawania decyzji pozostających w sprzeczności z decyzją rozważaną przez Komisję w trakcie postępowania, które Komisja wszczęła. W tym celu sąd krajowy może rozważyć, czy konieczne jest zawieszenie

toczącego się postępowania. Obowiązek ten pozostaje bez uszczerbku dla praw i obowiązków wynikających z art. [267 TFUE].

2. Jeżeli organy ochrony konkurencji państw członkowskich orzekają w sprawie porozumień, decyzji lub praktyk na mocy art. [101] lub [102 TFUE], które już są przedmiotem decyzji Komisji, nie mogą wydawać decyzji sprzecznych z decyzją przyjętą przez Komisję”.

Dyrektywa 2014/104

4 Artykuł 2 dyrektywy 2014/104, zatytułowany „Definicje”, stanowi:

„Do celów niniejszej dyrektywy zastosowanie mają następujące definicje:

[...]

8) »organ ochrony konkurencji« oznacza Komisję lub krajowy organ ochrony konkurencji, lub obydwa te podmioty, w zależności od sytuacji;

[...]

11) »rozstrzygnięcie stwierdzające naruszenie« oznacza rozstrzygnięcie organu ochrony konkurencji lub sądu odwoławczego stwierdzające naruszenie prawa konkurencji;

12) »ostateczne [prawomocne] rozstrzygnięcie stwierdzające naruszenie« oznacza rozstrzygnięcie stwierdzające naruszenie, od którego nie przysługują lub już nie przysługują zwyczajne środki odwoławcze”.

[...]”.

5 Zgodnie z art. 9 tej dyrektywy, zatytułowanym „Skutek rozstrzygnięć krajowych”:

„1. Państwa członkowskie zapewniają, by naruszenie prawa konkurencji stwierdzone w ostatecznym [prawomocnym] rozstrzygnięciu krajowego organu ochrony konkurencji lub sądu odwoławczego było uznawane za dowiedzione w sposób niezbity do celów powództwa o odszkodowanie wytaczanego przed ich sąd krajowy na mocy art. 101 lub 102 TFUE lub na mocy krajowego prawa konkurencji.

2. Państwa członkowskie zapewniają, by ostateczne [prawomocne] rozstrzygnięcie, o którym mowa w ust. 1, wydane w innym państwie członkowskim mogło – zgodnie z prawem krajowym – być przedstawiane przed ich sądami krajowymi co najmniej jako domniemanie faktyczne, że nastąpiło naruszenie prawa konkurencji, oraz w odpowiednim przypadku mogło być oceniane wraz z innymi dowodami powoływanymi przez strony.

3. Niniejszy artykuł pozostaje bez uszczerbku dla praw i obowiązków wynikających z art. 267 TFUE”.

6 Artykuł 10 wspomnianej dyrektywy, zatytułowany „Terminy przedawnienia”, stanowi, co następuje:

„1. Państwa członkowskie ustanawiają, zgodnie z niniejszym artykułem, przepisy mające zastosowanie do terminów przedawnienia dla roszczenia o odszkodowanie. Przepisy te regulują początek biegu terminu przedawnienia, długość terminu przedawnienia oraz okoliczności powodujące przerwanie lub zawieszenie biegu tego terminu.

2. Bieg terminów przedawnienia nie rozpoczyna się, zanim nie ustanie naruszenie prawa konkurencji ani zanim powód nie dowie się lub zanim nie będzie można od niego zasadnie oczekiwać wiedzy:

a) o danym działaniu oraz o fakcie, że stanowi ono naruszenie prawa konkurencji;

b) o fakcie, że naruszenie prawa konkurencji wyrządziło mu szkodę; oraz

c) o tożsamości sprawcy naruszenia.

3. Państwa członkowskie zapewniają, aby terminy przedawnienia dla roszczenia o odszkodowanie wynosiły co najmniej pięć lat.

4. Państwa członkowskie zapewniają, aby termin przedawnienia ulegał zawieszeniu lub – zależnie od prawa krajowego – przerwaniu, w przypadku gdy organ ochrony konkurencji podejmie działania do celów dochodzenia lub jego postępowania w odniesieniu do naruszenia prawa konkurencji, którego dotyczy powództwo o odszkodowanie. Zawieszenie ustaje nie wcześniej niż jeden rok po nabraniu przez rozstrzygnięcie stwierdzające naruszenie charakteru ostatecznego [prawomocnego] lub po zakończeniu postępowania w inny sposób”.

7 Artykuł 21 ust. 1 tej dyrektywy ma następujące brzmienie:

„Najpóźniej do dnia 27 grudnia 2016 r. państwa członkowskie wprowadzają w życie przepisy ustawowe, wykonawcze i administracyjne niezbędne do wykonania niniejszej dyrektywy. Niezwłocznie przekazują Komisji tekst tych przepisów.

[...]”.

8 Artykuł 22 dyrektywy 2014/104, zatytułowany „Zastosowanie czasowe”, stanowi:

„1. Państwa członkowskie zapewniają, aby środki krajowe przyjęte na mocy art. 21 w celu zapewnienia zgodności z istotnymi [materialnymi] przepisami niniejszej dyrektywy nie były stosowane z mocą wsteczną.

2. Państwa członkowskie zapewniają, aby wszelkie środki krajowe przyjęte na mocy art. 21, inne niż te, o których mowa w ust. 1, nie miały zastosowania w sprawach o odszkodowanie, rozpoznawanych przez sądy krajowe przed dniem 26 grudnia 2014 r.”.

Prawo czeskie

- 9 Paragraf 620 ust. 1 zákon č. 89/2012 Sb., občiansky zákoník (ustawy nr 89/2012 – kodeks cywilny) stanowi:
- „Okoliczności decydujące o rozpoczęciu biegu terminu przedawnienia roszczenia o naprawienie szkody obejmują dowiedzenie się o szkodzie oraz o tożsamości osoby obowiązanej do jej naprawienia. Powyższe uregulowanie stosuje się odpowiednio również do naprawienia szkody”.
- 10 Paragraf 629 ust. 1 kodeksu cywilnego stanowi:
- „Okres przedawnienia wynosi trzy lata”.
- 11 Zákon č. 262/2017 Sb., o náhradě škody v oblasti hospodářské soutěže (ustawa nr 262/2017 o odszkodowaniach w dziedzinie konkurencji gospodarczej, zwana dalej „ustawą nr 262/2017”), mająca na celu transponowanie dyrektywy 2014/104, weszła w życie w dniu 1 września 2017 r. Jej § 9 przewiduje w ust. 1–3:
- „1) Termin przedawnienia roszczenia o naprawienie szkody na podstawie niniejszej ustawy wynosi pięć lat; przepisy § 629 i 636 kodeksu cywilnego nie mają zastosowania.
- 2) Termin przedawnienia rozpoczyna bieg w dniu, w którym dana osoba dowiedziała się o szkodzie, o tożsamości osoby obowiązanej do jej naprawienia oraz o ograniczeniu konkurencji albo w którym powinna i mogła się o nich dowiedzieć, ale nie wcześniej niż w dniu, w którym ograniczenie konkurencji ustało.
- 3) Okres przedawnienia nie biegnie w trakcie dochodzenia lub postępowania przed organem ochrony konkurencji w sprawie danego ograniczenia konkurencji, jak również w okresie jednego roku od dnia, w którym
- a) decyzja wydana przez organ ochrony konkurencji stwierdzająca istnienie danego ograniczenia konkurencji stała się ostateczna [prawomocna] lub orzeczenie wydane przez sąd stwierdzające istnienie danego ograniczenia konkurencji stało się prawomocne,
- b) w inny sposób zakończono dochodzenie, postępowanie przed organem ochrony konkurencji lub postępowanie sądowe”.
- 12 Paragraf 36 tej ustawy ma następujące brzmienie:
- „Wszczęte po dniu 25 grudnia 2014 r. postępowania w sprawie naprawienia szkody spowodowanej ograniczeniem konkurencji, jak również postępowania dotyczące roszczeń pomiędzy sprawcami szkody obowiązany solidarnie do jej naprawienia, mające na celu rozstrzygnięcie na podstawie niniejszej ustawy, zostają zakończone zgodnie z niniejszą ustawą; skutki prawne czynności dokonanych w postępowaniu przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy zostają utrzymane w mocy”.

Postępowanie główne i pytania prejudycjalne

- 13 W dniu 30 listopada 2010 r. Komisja wszczęła postępowanie na podstawie art. 102 TFUE przeciwko spółce Google dotyczące ewentualnego nadużycia pozycji dominującej w dziedzinie wyszukiwania internetowego. Również w dniu 30 listopada 2010 r. Komisja opublikowała komunikat prasowy informujący opinię publiczną o wszczęciu tego postępowania.
- 14 W 2013 r. spółka Google przedstawiła Komisji zobowiązania mające stanowić odpowiedź na zastrzeżeń tej instytucji.
- 15 W dniu 27 maja 2014 r. Sdružení pro internetový rozvoj v České republice (SPIR) (stowarzyszenie na rzecz rozwoju Internetu w Republice Czeskiej), którego spółka Heureka jest członkiem, opublikowało komunikat prasowy, w którym wyraziło sprzeciw wobec tych zobowiązań.
- 16 W dniu 15 kwietnia 2015 r. Komisja wydała skierowane do spółki Google pismo w sprawie przedstawienia zarzutów, w którym doszła wstępnie do wniosku, że praktyki tej spółki stanowią nadużycie pozycji dominującej, a tym samym naruszają art. 102 TFUE.
- 17 W dniu 14 lipca 2016 r. Komisja przyjęła dodatkowe pismo w sprawie przedstawienia zarzutów i wszczęła postępowanie w sprawie naruszenia art. 102 TFUE przeciwko Alphabet – spółce dominującej spółki Google.
- 18 W dniu 27 czerwca 2017 r. Komisja wydała decyzję C(2017) 4444 final dotyczącą postępowania na mocy art. 102 TFUE i art. 54 Porozumienia EOG [Sprawa AT.39740 – Wyszukiwarka Google (Shopping)]. Streszczenie tej decyzji zostało opublikowane w dniu 12 stycznia 2018 r. w *Dzienniku Urzędowym Unii Europejskiej* (Dz.U. 2018, C 9, s. 11).
- 19 W decyzji tej Komisja stwierdziła, że spółka Google nadużywała swojej pozycji dominującej, jaką posiadała na 13 krajowych rynkach wyszukiwania ogólnego w ramach Europejskiego Obszaru Gospodarczego (EOG), w tym na rynku Republiki Czeskiej, zmniejszając ruch pochodzący ze stron wyników swojej wyszukiwarki ogólnej kierowany do konkurencyjnych porównywarek produktów i zwiększając ów ruch kierowany do swojej własnej porównywarki produktów, co mogło mieć lub prawdopodobnie miało antykonkurencyjne skutki dla 13 odpowiednich krajowych rynków wyspecjalizowanego wyszukiwania przeprowadzanego w celu porównania produktów, a także dla wspomnianych rynków wyszukiwania ogólnego.
- 20 Otóż zgodnie z tą decyzją spółka Google w istocie regularnie pozycjonowała na pierwszym miejscu swoją własną usługę porównywania cen, podczas gdy usługi porównywania cen konkurentów spółki Google miały obniżany ranking w wykazie wyników.
- 21 Co się tyczy czasu trwania naruszenia, które można przypisać Google na terytorium Republiki Czeskiej, Komisja stwierdziła w decyzji C(2017) 4444 final, że naruszenie to rozpoczęło się w lutym 2013 r. i że wywoływało ono nadal skutki w dniu wydania tej decyzji, to znaczy w dniu 27 czerwca 2017 r. Komisja nakazała spółce Google, w art. 3 owej decyzji, zaprzestanie jej zachowania w terminie 90 dni oraz zaniechanie zachowania mającego ten sam cel bądź ten sam skutek.
- 22 W dniu 1 września 2017 r. weszła w życie ustawa nr 262/2017 transponująca dyrektywę 2014/104 do prawa czeskiego.

- 23 Pismem złożonym w sekretariacie Sądu w dniu 11 września 2017 r. spółki Google i Alphabet wniosły skargę na decyzję C(2017) 4444 final.
- 24 W dniu 26 czerwca 2020 r. spółka Heureka wniosła do Městský soud v Praze (sądu miejskiego w Pradze, Republika Czeska) powództwo o zobowiązanie spółki Google do naprawienia szkody, jaką spółka Heureka miała ponieść w wyniku praktyki antykonkurencyjnej prowadzonej według decyzji C(2017) 4444 final przez spółkę Google w Republice Czeskiej w okresie od lutego 2013 r. do dnia 27 czerwca 2017 r. Spółka Heureka oświadczyła, że spółka Google umieszczała i pokazywała własną porównywarke cen na możliwie najlepszej pozycji wśród wyników w swoich usługach wyszukiwania ogólnego, co zmniejszyło liczbę wejść na portal porównujący ceny sprzedaży Heureka.cz.
- 25 W odpowiedzi na skargę spółka Google podniosła w szczególności, że na mocy przepisów dotyczących przedawnienia zawartych w obchodní zákoník (kodeksie handlowym), zgodnie z którymi czteroletni termin przedawnienia rozpoczyna bieg w chwili, gdy poszkodowany dowiedział się lub mógł dowiedzieć się o szkodzie i tożsamości osoby obowiązanej do jej naprawienia, prawo spółki Heureka do odszkodowania było przedawnione przynajmniej w odniesieniu do okresu od lutego 2013 r. do dnia 25 czerwca 2016 r.
- 26 W tym względzie spółka Google wskazała, że ze względu na charakter zarzucanego nadużycia pozycji dominującej spółka Heureka była w stanie ustalić zarówno sprawcę naruszenia, jak i fakt, że poniosła szkodę, na długo przed wydaniem decyzji C(2017) 4444 final. Spółka Heureka nie mogła bowiem nie wiedzieć, w szczególności po zapoznaniu się z komunikatem prasowym Komisji z dnia 30 listopada 2010 r., że operatorem wyszukiwarki o nazwie „Google” była spółka Google. W każdym razie komunikat prasowy SPIR z dnia 27 maja 2014 r., o którym mowa w pkt 15 niniejszego wyroku, w którym stowarzyszenie to wyraziło swój sprzeciw wobec zobowiązań przedstawionych Komisji przez spółkę Google, wystarczał do rozpoczęcia biegu terminu przedawnienia.
- 27 Zatem jej zdaniem rozpoczęcie biegu terminu przedawnienia mającego zastosowanie w niniejszej sprawie nastąpiło w lutym 2013 r., to znaczy od początku zarzucanego naruszenia na terytorium czeskim i od początku wystąpienia podnoszonej szkody, lub najpóźniej w dniu 27 maja 2014 r., czyli w dniu opublikowania komunikatu prasowego SPIR.
- 28 Zdaniem spółki Google nic nie stało na przeszkodzie, aby spółka Heureka wniosła wcześniej powództwo o odszkodowanie, przy czym w takim przypadku spółka ta mogłaby stopniowo rozszerzać wysokość swojego żądania odszkodowawczego stosownie do wzrastających z biegiem czasu poniesionych szkód.
- 29 Sąd odsyłający wskazuje w pierwszej kolejności, że w niniejszym przypadku ewentualne antykonkurencyjne zachowanie rozpoczęło się przed wejściem w życie dyrektywy 2014/104, to znaczy przed dniem 25 grudnia 2014 r., i ustało dopiero po upływie terminu transpozycji tej dyrektywy, to znaczy po dniu 27 grudnia 2016 r.
- 30 Sąd ów zastanawia się zatem, czy art. 10 tej dyrektywy ma zastosowanie do całości szkody spowodowanej naruszeniem art. 102 TFUE rozpatrywanym w postępowaniu głównym, czy jedynie do szkody powstałej po dniu wejścia w życie wspomnianej dyrektywy, a nawet jedynie do szkody powstałej po upływie terminu transpozycji tej dyrektywy.

- 31 W drugiej kolejności sąd odsyłający zastanawia się, czy art. 10 dyrektywy 2014/104 jest przepisem materialnym w rozumieniu art. 22 ust. 1 tej dyrektywy, czy też przepisem proceduralnym.
- 32 W trzeciej kolejności sąd odsyłający ma wątpliwości co do tego, czy czeski system przedawnienia dotyczący powództw o odszkodowanie z tytułu naruszenia reguł konkurencji, mający zastosowanie do czasu wejścia w życie ustawy nr 262/2017 transponującej dyrektywę 2014/104, jest zgodny z art. 10 owej dyrektywy oraz, w stosownych przypadkach, z art. 102 TFUE oraz z zasadą skuteczności.
- 33 W tym względzie sąd ów podkreśla tytułem wstępu, że przepisami dotyczącymi przedawnienia mającymi zastosowanie w postępowaniu głównym są nie przepisy kodeksu handlowego, lecz przepisy kodeksu cywilnego, i że to te ostatnie przepisy stanowią dawny system przedawnienia mający znaczenie w niniejszym przypadku. Zgodnie zaś z § 620 ust. 1 kodeksu cywilnego trzyletni termin przedawnienia rozpoczyna bieg z chwilą, gdy poszkodowany dowiaduje się lub gdy można uznać, że dowiedział się o tożsamości sprawcy naruszenia i o poniesionej szkodzie. Co się tyczy przesłanki dotyczącej wiedzy o tym, że szkoda została poniesiona w wyniku rozpatrywanego naruszenia, z wykładni § 620 ust. 1 kodeksu cywilnego dokonanej przez Nejvyšší soud (sąd najwyższy, Republika Czeska) wynika, że dowiedzenie się o szkodzie częściowej wystarcza do rozpoczęcia biegu terminu przedawnienia. Szkoda jest podzielna, w szczególności w przypadku naruszeń ciągłych lub powtarzających się, w związku z czym każda „nowa szkoda” może być podnoszona oddzielnie i powoduje rozpoczęcie biegu nowego terminu przedawnienia.
- 34 Zdaniem sądu odsyłającego oznacza to w niniejszym przypadku, że każde wyszukiwanie ogólne przeprowadzone na stronie Google, które prowadziło do umieszczenia i sposobu wyświetlania wyników bardziej korzystnego dla porównywarki cen Google, powodowałoby rozpoczęcie biegu nowego, niezależnego terminu przedawnienia.
- 35 W czwartej i ostatniej kolejności wspomniany sąd wskazuje, że dla rozpoczęcia biegu terminu przedawnienia kodeks cywilny nie wymaga, aby poszkodowany wiedział o tym, że dane zachowanie stanowi naruszenie prawa konkurencji. Kodeks ten nie wymaga również, aby dane naruszenie ustało. Wreszcie, wspomniany kodeks ten nie zawiera przepisów nakazujących zawieszenie lub przerwanie biegu terminu przedawnienia w czasie dochodzenia dotyczącego tego zachowania.
- 36 W tych okolicznościach Městský soud v Praze (sąd miejski w Pradze) postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującymi pytaniami prejudycjalnymi:
- „1) Czy art. 21 ust. 1 dyrektywy 2014/104 i zasady ogólne prawa Unii należy interpretować tak, że dyrektywa 2014/104, a w szczególności jej art. 10, ma bezpośrednie lub pośrednie zastosowanie w niniejszym sporze dotyczącym wszelkich roszczeń odszkodowawczych z tytułu naruszenia przepisów art. 102 TFUE, które rozpoczęło się przed wejściem w życie dyrektywy 2014/104 i zakończyło się po upływie terminu transpozycji, wyznaczonego na jej implementację, w sytuacji, gdy również pozew odszkodowawczy złożono po upływie terminu transpozycji, czy też należy je interpretować tak, że art. 10 dyrektywy 2014/104 ma zastosowanie wyłącznie do części spornego zachowania (i wynikającej z niego części szkody), które miało miejsce po wejściu w życie dyrektywy 2014/104 lub też po upływie terminu transpozycji [wspomnianej dyrektywy]?

- 2) Czy zgodnie z sensem i celem dyrektywy 2014/104 lub art. 102 TFUE oraz zasadą skuteczności właściwa jest wykładnia art. 22 ust. 2 dyrektywy 2014/104, zgodnie z którą »wszelkie środki krajowe przyjęte na mocy art. 21, inne niż te, o których mowa w [art. 22] ust. 1«, to przepisy krajowe implementujące art. 10 dyrektywy 2014/104, innymi słowy: czy do art. 10 dyrektywy 2014/104 i zasad przedawnienia ma zastosowanie art. 22 ust. 1 lub art. 22 ust. 2 dyrektywy 2014/104?
- 3) Czy zgodne z art. 10 ust. 2 dyrektywy 2014/104 lub z art. 102 TFUE oraz zasadą skuteczności są przepisy krajowe i ich wykładnia, które »wiedzę o tym, że wyrządzono szkodę« istotną dla rozpoczęcia biegu subiektywnego terminu przedawnienia wiążą z wiedzą poszkodowanego o »poszczególnych szkodach częściowych«, które powstają stopniowo w czasie trwającego lub ciągłego zachowania antykonkurencyjnego (ponieważ orzecznictwo opiera się na założeniu, że przedmiotowe roszczenie odszkodowawcze jest w swej całości podzielne) i w odniesieniu do których to szkód bieg rozpoczynają odrębne subiektywne terminy przedawnienia, bez względu na wiedzę poszkodowanego o pełnym zakresie szkody, powstałej w wyniku całokształtu naruszenia art. 102 TFUE, czyli takie przepisy krajowe i ich wykładnia, które czynią możliwym, aby bieg terminu przedawnienia w przypadku roszczenia odszkodowawczego z tytułu szkody powstałej w wyniku zachowania antykonkurencyjnego rozpoczął się przed zakończeniem takiego zachowania, polegającego na umieszczaniu i wyświetlaniu w bardziej korzystny sposób własnej porównywarki cen z naruszeniem art. 102 TFUE?
- 4) Czy art. 10 ust. 2, 3 i 4 dyrektywy 2014/104 lub art. 102 TFUE oraz zasada skuteczności stoją na przeszkodzie przepisom krajowym, które stanowią, że subiektywny termin przedawnienia w przypadku pozwów odszkodowawczych wynosi trzy lata i rozpoczyna bieg w dniu, w którym poszkodowany dowiedział się lub mógł się dowiedzieć o szkodzie częściowej i o tym, kto jest zobowiązany do jej naprawienia, ale nie uwzględniają (i) momentu zakończenia naruszenia prawa i (ii) wiedzy poszkodowanego o tym, że zachowanie stanowi naruszenie reguł konkurencji, i które jednocześnie (iii) nie wstrzymują ani nie zawieszają biegu tego trzyletniego terminu przedawnienia na czas toczącego przed Komisją postępowania, którego przedmiotem jest trwające nadal naruszenie art. 102 TFUE, oraz (iv) nie zawierają normy, zgodnie z którą zawieszenie biegu terminu przedawnienia ustaje nie wcześniej niż jeden rok po uprawomocnieniu się orzeczenia w sprawie naruszenia?”.

Rozwój sytuacji po wydaniu postanowienia odsyłającego i postępowanie przed Trybunałem

- 37 W wyroku z dnia 10 listopada 2021 r., Google i Alphabet/Komisja (Google Shopping) (T-612/17, EU:T:2021:763), Sąd zasadniczo oddalił skargę wniesioną przez Google i Alphabet na decyzję C(2017) 4444 final, potwierdzając analizę Komisji dotyczącą rynku wyspecjalizowanego wyszukiwania przeprowadzanego w celu porównania produktów. Jednakże w odniesieniu do krajowych rynków wyszukiwania ogólnego Sąd uznał, że Komisja oparła się na rozważaniach zbyt nieprecyzyjnych, aby uzasadnić istnienie skutków antykonkurencyjnych, nawet potencjalnych, oraz że podniesiony przez spółki Google i Alphabet zarzut dotyczący czysto spekulatywnego charakteru analizy skutków powinien zostać uwzględniony w odniesieniu do tych rynków. Sąd stwierdził zatem nieważność tej decyzji jedynie w zakresie, w jakim Komisja stwierdziła w niej naruszenie popełnione przez Google i Alphabet na trzynastu krajowych rynkach wyszukiwania ogólnego w EOG na podstawie istnienia antykonkurencyjnych skutków na tych rynkach, zaś w pozostałym zakresie skargę oddalił.

- 38 W dniu 20 stycznia 2022 r. spółki Google i Alphabet wniosły odwołanie od wyroku Sądu z dnia 10 listopada 2021 r., Google i Alphabet/Komisja (Google Shopping) (T-612/17, EU:T:2021:763). Postępowanie w sprawie tego odwołania jest nadal w toku.
- 39 W dniu 22 czerwca 2022 r. Trybunał wydał wyrok Volvo i DAF Trucks (C-267/20, EU:C:2022:494), w którym wypowiedział się między innymi w przedmiocie charakteru art. 10 dyrektywy 2014/104 oraz aspektu czasowego stosowania tego przepisu.
- 40 Pismem z dnia 28 czerwca 2022 r. Trybunał doręczył ów wyrok sądowi odsyłającemu, zwracając się do niego z pytaniem, czy w świetle tego wyroku zamierza podtrzymać swój wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym.
- 41 Pismem, które wpłynęło do Trybunału w dniu 27 września 2022 r., sąd odsyłający poinformował Trybunał, że wycofuje z odesłania prejudycjalnego pytania pierwsze i drugie, lecz podtrzymuje pytania trzecie i czwarte.

W przedmiocie pytań prejudycjalnych

- 42 Poprzez pytania trzecie i czwarte, które należy zbadać łącznie, sąd odsyłający dąży w istocie do ustalenia, czy art. 10 dyrektywy 2014/104 lub art. 102 TFUE oraz zasadę skuteczności należy interpretować w ten sposób, że stoją one na przeszkodzie uregulowaniu krajowemu, zgodnie z jego wykładnią dokonaną przez właściwe sądy krajowe, przewidującemu trzyletni termin przedawnienia mający zastosowanie do powództw o odszkodowanie z tytułu naruszeń o charakterze ciągłym reguł prawa konkurencji Unii, którego bieg:
- rozpoczyna się, niezależnie i odrębnie dla każdej szkody częściowej wynikającej z takiego naruszenia, z chwilą, gdy poszkodowany dowiedział się lub gdy można od niego zasadnie oczekiwać wiedzy o fakcie, że poniósł taką szkodę częściową, oraz o tożsamości osoby obowiązanej do naprawienia tej szkody, natomiast nie dowiedział się o fakcie, że dane zachowanie stanowi naruszenie reguł konkurencji, i naruszenie to nie ustało;
  - nie może zostać zawieszony ani przerwany w trakcie dochodzenia prowadzonego przez Komisję w sprawie takiego naruszenia, oraz
  - nie może również zostać zawieszony co najmniej do roku od dnia uprawomocnienia się decyzji Komisji stwierdzającej to naruszenie.
- 43 Z informacji przedstawionych przez sąd odsyłający wynika, że zmierza on w szczególności do ustalenia, czy w skardze wniesionej w dniu 26 czerwca 2020 r. spółka Heureka, która uważa się za poszkodowaną w wyniku nadużycia pozycji dominującej przez spółkę Google na rynku właściwym w Republice Czeskiej w okresie od lutego 2013 r. do dnia 27 czerwca 2017 r., stwierdzonego nieprawomocną jeszcze decyzją Komisji, może żądać naprawienia szkody wyrządzonej w całym tym okresie, czy też jej prawo do odszkodowania uległo już przedawnieniu w odniesieniu do części wspomnianego okresu.
- 44 Sąd ów wyjaśnia w tym względzie, że zanim nastąpiła transpozycja dyrektywy 2014/104 w drodze ustawy nr 262/2017, § 620 ust. 1 kodeksu cywilnego wiązał początek biegu terminu przedawnienia, określonego na trzy lata w § 629 ust. 1 tego kodeksu, wyłącznie z wiedzą o szkodzie i o jej sprawcy. Przepisy te zostały zinterpretowane w ten sposób, że cała szkoda powstała w trakcie ciągłego

naruszenia prawa konkurencji jest podzielna na szkody częściowe, a dla każdej szkody częściowej biegnie autonomiczny termin przedawnienia. Prawo do odszkodowania przedawniało się zatem oddzielnie i stopniowo dla poszczególnych szkód.

- 45 Sąd odsyłający zauważa ponadto, że w niniejszym przypadku rozpatrywane naruszenie rozpoczęło się przed dniem 25 grudnia 2014 r., będącym dniem wejścia w życie dyrektywy 2014/104, lecz ustało dopiero po dniu 27 grudnia 2016 r., będącym dniem upływu terminu transpozycji przewidzianego w art. 21 tej dyrektywy. Ponieważ jednak dyrektywa ta została zbyt późno transponowana do czeskiego porządku prawnego, wydaje się, że naruszenie to ustało przed datą wejścia w życie ustawy nr 262/2017, to znaczy przed dniem 1 września 2017 r. Natomiast powództwo w postępowaniu głównym zostało wniesione po tej ostatniej dacie.
- 46 W tych okolicznościach w celu udzielenia odpowiedzi na pytania trzecie i czwarte konieczne jest przede wszystkim zbadanie czasowego stosowania art. 10 dyrektywy 2014/104, do którego odnoszą się te pytania i który ustanawia pewne wymogi w odniesieniu do terminu przedawnienia mającego zastosowanie do roszczeń odszkodowawczych z tytułu naruszeń prawa konkurencji, określając w szczególności minimalny czas trwania tego terminu i najwcześniejszy moment, w którym termin ten może rozpocząć bieg, a także okoliczności, w których bieg ten musi zostać zawieszony lub przerwany.
- 47 W tym względzie należy przypomnieć, że art. 10 dyrektywy 2014/104 jest przepisem materialnym w rozumieniu art. 22 ust. 1 tej dyrektywy. Otóż na podstawie tego przepisu państwa członkowskie mają obowiązek dopilnowania, aby środki krajowe przyjęte na mocy jej art. 21 w celu zapewnienia zgodności z materialnymi przepisami tej dyrektywy nie były stosowane z mocą wsteczną (wyrok z dnia 22 czerwca 2022 r., Volvo i DAF Trucks, C-267/20, EU:C:2022:494, pkt 36, 47).
- 48 Należy jednak przypomnieć, że po upływie terminu na dokonanie transpozycji dyrektywy prawo krajowe należy interpretować w sposób zgodny z każdym przepisem tej dyrektywy (zob. podobnie wyroki: z dnia 4 lipca 2006 r., Adeneler i in., C-212/04, EU:C:2006:443, pkt 115; a także z dnia 22 czerwca 2022 r., Volvo i DAF Trucks, C-267/20, EU:C:2022:494, pkt 33, 77).
- 49 Zatem w celu określenia czasowego stosowania art. 10 dyrektywy 2014/104 należy zbadać, czy sytuacja rozpatrywana w postępowaniu głównym zaistniała przed upływem terminu transpozycji owej dyrektywy lub czy nadal wywoływała skutki po upływie tego terminu (zob. podobnie wyrok z dnia 22 czerwca 2022 r., Volvo i DAF Trucks, C-267/20, EU:C:2022:494, pkt 48).
- 50 W tym celu, mając na uwadze specyfikę przepisów dotyczących przedawnienia, ich charakter oraz mechanizm ich działania, w szczególności w kontekście powództwa odszkodowawczego z tytułu naruszenia prawa konkurencji, należy zbadać, czy w dniu upływu terminu transpozycji dyrektywy 2014/104, to znaczy w dniu 27 grudnia 2016 r., upłynął termin przedawnienia określony w prawie krajowym i mający do tego dnia zastosowanie do sytuacji rozpatrywanej w postępowaniu głównym, co wymaga ustalenia momentu, w którym zgodnie z owym prawem rozpoczął się bieg tego terminu przedawnienia (zob. podobnie wyrok z dnia 22 czerwca 2022 r., Volvo i DAF Trucks, C-267/20, EU:C:2022:494, pkt 49).
- 51 W braku przepisów Unii w tej dziedzinie do dnia upływu terminu transpozycji dyrektywy 2014/104 do porządku prawnego każdego państwa członkowskiego należało bowiem określenie szczegółowych zasad wykonywania prawa do żądania naprawienia szkody wynikającej z naruszenia art. 101 i 102 TFUE, w tym reguł dotyczących terminów przedawnienia, pod warunkiem przestrzegania zasad równoważności i skuteczności, przy czym ta ostatnia zasada

wymaga, by przepisy mające zastosowanie do skarg mających na celu zapewnienie ochrony uprawnień, które jednostki wywodzą z bezpośredniej skuteczności prawa Unii, nie czyniły wykonywania uprawnień wynikających z porządku prawnego Unii praktycznie niemożliwym lub nadmiernie utrudnionym (zob. podobnie wyroki: z dnia 28 marca 2019 r., Cogeco Communications, C-637/17, EU:C:2019:263, pkt 42, 43; a także z dnia 22 czerwca 2022 r., Volvo i DAF Trucks, C-267/20, EU:C:2022:494, pkt 50).

- 52 W tym względzie z tej ostatniej zasady wynika, że nawet przed dniem upływu terminu transpozycji dyrektywy 2014/104 uregulowanie krajowe określające dzień, od którego rozpoczyna się bieg terminu przedawnienia, czas trwania oraz warunki jego zawieszenia lub przerwania, musiało być dostosowane do specyfiki prawa konkurencji oraz do celów wdrożenia przepisów tego prawa przez zobowiązane do tego podmioty, aby nie podważyć pełnej skuteczności art. 101 i 102 TFUE (zob. podobnie wyroki: z dnia 28 marca 2019 r., Cogeco Communications, C-637/17, EU:C:2019:263, pkt 47; a także z dnia 22 czerwca 2022 r., Volvo i DAF Trucks, C-267/20, EU:C:2022:494, pkt 53, 77).
- 53 W tym kontekście należy przypomnieć, że art. 102 TFUE wywołuje bezpośrednie skutki w stosunkach między jednostkami i przyznaje jednostkom prawa, które sądy krajowe powinny chronić (wyrok z dnia 28 marca 2019 r., Cogeco Communications, C-637/17, EU:C:2019:263, pkt 38 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 54 Pełna skuteczność art. 102 TFUE, a w szczególności praktyczna skuteczność (effet utile) zakazu ustanowionego w tym artykule zostałyby zakwestionowane między innymi, gdyby – ze względu na uregulowanie krajowe określające datę rozpoczęcia biegu terminu przedawnienia, czas trwania i warunki zawieszenia lub przerwania jego biegu – żądanie przez daną osobę naprawienia szkody, jaką wyrządziło jej stanowiące nadużycie zachowanie przedsiębiorstwa dominującego mogące ograniczyć lub zakłócić konkurencję, było praktycznie niemożliwe lub nadmiernie utrudnione. Prawo każdego do żądania naprawienia takiej szkody wzmacnia bowiem operacyjny charakter reguł konkurencji Unii i ma charakter zniechęcający do nadużywania pozycji dominującej mogącego ograniczać lub zakłócać konkurencję, przyczyniając się tym samym do zachowania skutecznej konkurencji w Unii Europejskiej (zob. podobnie wyrok z dnia 28 marca 2019 r., Cogeco Communications, C-637/17, EU:C:2019:263, pkt 39, 41 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 55 Z orzecznictwa wynika zaś, że wykonanie tego prawa stałoby się praktycznie niemożliwe lub nadmiernie utrudnione, gdyby terminy przedawnienia mające zastosowanie do powództw o odszkodowanie za naruszenia przepisów prawa konkurencji rozpoczynały bieg, zanim naruszenie nie ustanie i zanim poszkodowany nie pozna informacji niezbędnych do wniesienia powództwa o odszkodowanie lub zanim nie będzie można od niego zasadnie oczekiwać takiej wiedzy (zob. podobnie wyrok z dnia 22 czerwca 2022 r., Volvo i DAF Trucks, C-267/20, EU:C:2022:494, pkt 56, 57, 61).
- 56 W odniesieniu do pierwszej przesłanki, dotyczącej ustania naruszenia, należy bowiem wskazać w pierwszej kolejności, że z utrwalonego orzecznictwa Trybunału wynika, iż wniesienie powództwa o odszkodowanie z tytułu naruszenia prawa konkurencji Unii wymaga co do zasady przeprowadzenia złożonej analizy stanu faktycznego i sytuacji ekonomicznej (wyrok z dnia 22 czerwca 2022 r., Volvo i DAF Trucks, C-267/20, EU:C:2022:494, pkt 54 i przytoczone tam orzecznictwo).

- 57 Tymczasem spory dotyczące naruszeń reguł prawa konkurencji charakteryzują się co do zasady asymetrią w dostępie do informacji na niekorzyść poszkodowanego, co sprawia, że poszkodowanemu trudniej jest uzyskać te informacje niż organom ochrony konkurencji uzyskać informacje konieczne przy wykonywaniu ich uprawnień do stosowania prawa konkurencji (wyrok z dnia 22 czerwca 2022 r., Volvo i DAF Trucks, C-267/20, EU:C:2022:494, pkt 55).
- 58 Ponadto poszkodowanemu często wyjątkowo trudno jest ustalić istnienie i zakres takiego naruszenia oraz wynikającą z niego szkodę przed jego ustaniem.
- 59 W tych okolicznościach wymóg, zgodnie z którym bieg terminu przedawnienia nie może rozpocząć się przed ustaniem danego naruszenia, jest konieczny, aby umożliwić poszkodowanemu stwierdzenie i udowodnienie jego istnienia, zakresu i czasu trwania, zakresu szkody spowodowanej naruszeniem oraz związku przyczynowego między tą szkodą a tym naruszeniem, tym samym zaś umożliwić poszkodowanemu skutecznego wykonanie wynikającego z art. 101 i 102 TFUE prawa do żądania całkowitego naprawienia szkody.
- 60 W szczególności ze względu na złożoność ustalenia wysokości szkody w sprawach z zakresu prawa konkurencji w czasie, gdy naruszenie wciąż trwa, wymaganie od poszkodowanego, aby stopniowo podwyższał kwotę żądanego odszkodowania stosownie do dodatkowych szkód wynikających z tego naruszenia, czyniłoby praktycznie niemożliwym lub nadmiernie utrudnionym wykonanie prawa do uzyskania całkowitego naprawienia szkody.
- 61 W drugiej kolejności należy przypomnieć, że podobnie jak egzekwowanie reguł konkurencji Unii przez organy publiczne („public enforcement”), również powództwa o odszkodowanie z tytułu naruszenia tych reguł („private enforcement”) stanowią integralną część systemu wprowadzania w życie tych reguł, mającego na celu zwalczanie antykonkurencyjnych zachowań przedsiębiorstw i zniechęcanie ich do podejmowania takich zachowań (wyrok z dnia 6 października 2021 r., Sumal, C-882/19, EU:C:2021:800, pkt 37 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 62 W tym względzie, po pierwsze, system przedawnienia przewidujący trzyletni termin przedawnienia, którego dies a quo poprzedza ustanie jednolitego i ciągłego naruszenia i którego bieg nie może zostać ani zawieszony, ani przerwany w toku dochodzenia prowadzonego przez Komisję, mógłby skutkować tym, że termin ten upłynąłby na długo przed wydaniem przez Komisję decyzji stwierdzającej to naruszenie, co miałoby bezpośredni wpływ na możliwość wniesienia przez poszkodowanego powództwa o odszkodowanie w następstwie takiej decyzji (follow-on damages), a tym samym mógłby nadmiernie utrudnić wykonanie przez niego prawa do żądania całkowitego naprawienia szkody. Poszkodowanemu trudno jest bowiem co do zasady przedstawić dowód naruszenia art. 101 ust. 1 lub art. 102 TFUE w braku decyzji Komisji lub organu krajowego.
- 63 Po drugie, jak w pkt 118 opinii wskazała w istocie rzecznik generalna, ustanie naruszenia jako przesłanka, która musi zostać spełniona, aby mógł się rozpocząć bieg terminu przedawnienia, może mieć skutek zniechęcający i skłonić sprawcę tego naruszenia do szybszego jego zakończenia. Nie jest tak natomiast w przypadku systemu, który do celów wniesienia powództwa o odszkodowanie za naruszenie prawa konkurencji nie uwzględnia tej przesłanki, lecz pozwala na rozłożenie przedawnienia na kilka kolejnych dies a quo i w konsekwencji powoduje upływ terminów przedawnienia w odniesieniu do pewnej części szkody spowodowanej danym naruszeniem.

- 64 Co się tyczy drugiej przesłanki, która – jak wynika z orzecznictwa przywołanego w pkt 55 niniejszego wyroku – musi zostać spełniona, aby termin przedawnienia rozpoczął swój bieg, a mianowicie zapoznania się przez poszkodowanego z informacjami niezbędnymi do wniesienia przez niego powództwa odszkodowawczego z tytułu naruszeń reguł prawa konkurencji, należy przypomnieć, że do informacji tych zaliczają się: istnienie naruszenia prawa konkurencji, istnienie szkody, związek przyczynowy między tą szkodą a tym naruszeniem, a także tożsamość sprawcy tego naruszenia (zob. podobnie wyrok z dnia 22 czerwca 2022 r., Volvo i DAF Trucks, C-267/20, EU:C:2022:494, pkt 60).
- 65 W braku wspomnianych informacji uzyskanie przez poszkodowanego naprawienia szkody wyrządzonej mu przez to naruszenie jest bowiem niezwykle trudne, a nawet niemożliwe.
- 66 W tym względzie do sądu krajowego, do którego wniesiono powództwo o odszkodowanie, należy określenie momentu, od którego można zasadnie oczekiwać, że poszkodowany poznał te informacje. Należy bowiem przypomnieć, że ustalenie i ocena stanu faktycznego sporu w postępowaniu głównym należą wyłącznie do sądu krajowego (zob. podobnie wyrok z dnia 31 stycznia 2023 r., Puig Gordi i in., C-158/21, EU:C:2023:57, pkt 61 i przytoczone tam orzecznictwo). Niemniej jednak Trybunał, orzekając w przedmiocie wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym, może udzielić wskazówek stanowiących pomoc dla owego sądu przy dokonywaniu tego ustalenia.
- 67 Z orzecznictwa wynika zatem, że co do zasady moment ten pokrywa się z dniem publikacji streszczenia odnośnej decyzji Komisji w *Dzienniku Urzędowym Unii Europejskiej* (zob. podobnie wyrok z dnia 22 czerwca 2022 r., Volvo i DAF Trucks, C-267/20, EU:C:2022:494, pkt 71).
- 68 Po pierwsze bowiem, publikacja w *Dzienniku Urzędowym Unii Europejskiej* we wszystkich językach urzędowych Unii aktu pochodzącego od instytucji Unii gwarantuje, że zarówno osoby fizyczne, jak i osoby prawne mają możliwość zapoznania się z nim [zob. podobnie postanowienie z dnia 6 marca 2023 r., Deutsche Bank (Kartel – Instrumenty pochodne stopy procentowej w euro), C-198/22 i C-199/22, EU:C:2023:166, pkt 49 i przytoczone tam orzecznictwo].
- 69 Po drugie, w ramach powództw z tytułu odpowiedzialności wniesionych w następstwie prawomocnej decyzji Komisji powiązanie z elementem obiektywnym, takim jak publikacja streszczenia tej decyzji w *Dzienniku Urzędowym Unii Europejskiej*, leży w interesie pewności prawa w tym znaczeniu, że pozwala – o ile dane naruszenie ustało – ustalić co do zasady moment, od którego rozpoczyna się bieg terminu przedawnienia, zarówno w odniesieniu do przedsiębiorstw uczestniczących w kartelu, jak i osób poszkodowanych [zob. podobnie postanowienie z dnia 6 marca 2023 r., Deutsche Bank (Kartel – Instrumenty pochodne stopy procentowej w euro), C-198/22 i C-199/22, EU:C:2023:166, pkt 48 i przytoczone tam orzecznictwo].
- 70 Niemniej jednak nie jest wykluczone, że poszkodowany w wyniku naruszenia przepisów prawa konkurencji może zapoznać się z informacjami niezbędnymi do wniesienia powództwa o odszkodowanie na długo przed publikacją streszczenia decyzji Komisji w *Dzienniku Urzędowym Unii Europejskiej* [postanowienie z dnia 6 marca 2023 r., Deutsche Bank (Kartel – Instrumenty pochodne stopy procentowej w euro), C-198/22 i C-199/22, EU:C:2023:166, pkt 44 i przytoczone tam orzecznictwo].
- 71 Jednakże wykazanie, że zachodzi taka sytuacja, należy do osoby, przeciwko której wniesiono powództwo o odszkodowanie.

- 72 W niniejszym przypadku powstaje jednak jeszcze pytanie, jakie skutki dla określenia dies a quo biegu terminu przedawnienia ma publikacja w *Dzienniku Urzędowym Unii Europejskiej* streszczenia nieprawomocnej jeszcze decyzji Komisji stwierdzającej naruszenie reguł konkurencji. W odróżnieniu od spraw, w których wydano wyrok z dnia 22 czerwca 2022 r., Volvo i DAF Trucks (C-267/20, EU:C:2022:494), i postanowienie z dnia 6 marca 2023 r., Deutsche Bank (Kartel – Instrumenty pochodne stopy procentowej w euro (C-198/22 i C-199/22, EU:C:2023:166), dotyczących decyzji Komisji, które stały się prawomocne, w niniejszej sprawie, jak wynika z pkt 37 i 38 niniejszego wyroku, decyzja C(2017) 4444 final nie stała się prawomocna. Decyzja ta została bowiem zakwestionowana przez spółki Google i Alphabet przed Sądem, a wydany przezeń wyrok, który jedynie częściowo uwzględnił ten zarzut, jest przedmiotem odwołania wniesionego przez te spółki, nadal zawisłego przed Trybunałem.
- 73 W tym względzie należy przypomnieć, że akty instytucji Unii korzystają co do zasady z domniemania zgodności z prawem, a zatem do czasu ewentualnego stwierdzenia ich nieważności lub ich cofnięcia wywołują skutki prawne (zob. podobnie wyrok z dnia 5 października 2004 r., Komisja/Grecja, C-475/01, EU:C:2004:585, pkt 18 i przytoczone tam orzecznictwo). Zasada ta pociąga za sobą również dla wszystkich podmiotów prawa Unii obowiązek uznania pełnej skuteczności tych aktów tak długo, jak długo Trybunał nie stwierdził ich niezgodności z prawem, a także uznawania ich wykonalności do czasu ewentualnego podjęcia przez Trybunał decyzji o zawieszeniu ich wykonania (zob. podobnie wyroki: z dnia 7 czerwca 1988 r., Komisja/Grecja, 63/87, EU:C:1988:285, pkt 10; a także z dnia 21 września 1989 r., Hoechst/Komisja, 46/87 i 227/88, EU:C:1989:337, pkt 64).
- 74 W szczególności zgodnie z art. 16 ust. 1 zdanie pierwsze rozporządzenia nr 1/2003, jeżeli krajowe sądy orzekają w sprawie porozumień, decyzji lub praktyk na mocy art. 101 lub 102 TFUE, które są już przedmiotem decyzji Komisji, nie mogą wydawać decyzji sprzecznych z decyzją wydaną przez Komisję. Artykuł 16 ust. 1 nie wymaga zaś, aby decyzja Komisji stała się prawomocna, zanim sąd krajowy będzie obowiązany się do niej zastosować. Wspomniany art. 16 różni się w tym względzie od art. 9 dyrektywy 2014/104, który przyznaje moc dowodową decyzjom krajowych organów ochrony konkurencji tylko wtedy, gdy są one prawomocne. Owo rozróżnienie pomiędzy tymi dwoma przepisami jest uzasadnione właśnie wiążącym charakterem decyzji instytucji Unii.
- 75 Prawdą jest, że w pkt 42 wyroku z dnia 6 października 2021 r., Sumal (C-882/19, EU:C:2021:800), Trybunał uznał w istocie, że aby stwierdzić odpowiedzialność jakiegokolwiek podmiotu prawnego wchodzącego w skład jednostki gospodarczej, odnośne naruszenie reguł konkurencji powinno zostać stwierdzone w decyzji Komisji, która stała się ostateczna, lub ustalone w sposób niezależny przed właściwym sądem krajowym, w sytuacji gdy Komisja nie wydała żadnej decyzji dotyczącej istnienia naruszenia (zob. podobnie wyrok z dnia 6 października 2021 r., Sumal, C-882/19, EU:C:2021:800, pkt 42). Rozważania te odnoszą się jednak tylko do dwóch najbardziej oczywistych przypadków, w których można wnieść powództwo o odszkodowanie.
- 76 W niniejszym przypadku, w przeciwieństwie do sporu zakończonego wyrokiem z dnia 6 października 2021 r., Sumal (C-882/19, EU:C:2021:800), który dotyczył prawomocnej decyzji Komisji, powództwo o odszkodowanie w postępowaniu głównym zostało wniesione w następstwie decyzji Komisji, która nie stała się prawomocna, ponieważ była przedmiotem skargi o stwierdzenie nieważności wniesionej do Sądu, którego wyrok został zaskarżony przed Trybunałem.

- 77 Jak zaś wskazała w istocie rzecznik generalna w pkt 54 i 62 opinii, nieprawomocna jeszcze decyzja Komisji, w której stwierdza ona naruszenie prawa konkurencji, jest wiążąca, dopóki nie zostanie stwierdzona jej nieważność, zaś do sądu krajowego należy wyciągnięcie odpowiednich konsekwencji w ramach toczącego się przed nim postępowania. Poszkodowany może zatem powołać się na ustalenia zawarte w takiej decyzji na poparcie swojego powództwa o odszkodowanie.
- 78 W związku z tym – niezależnie od tego, czy dana decyzja Komisji stała się prawomocna, czy nie – od chwili opublikowania w *Dzienniku Urzędowym Unii Europejskiej* streszczenia tej decyzji i o ile dane naruszenie ustało, co do zasady można zasadnie oczekiwać, że poszkodowany dysponuje wszystkimi niezbędnymi informacjami pozwalającymi mu na wniesienie powództwa o odszkodowanie w rozsądnym terminie, w tym informacjami niezbędnymi do określenia zakresu ewentualnej szkody poniesionej z powodu danego naruszenia. Publikacja ta na ogół pozwala bowiem stwierdzić istnienie naruszenia. Ponadto zakres ewentualnej szkody poniesionej z powodu tego naruszenia może zostać ustalony przez poszkodowanego na podstawie tego stwierdzenia i danych, którymi dysponuje.
- 79 Co się tyczy kwestii, czy art. 102 TFUE i zasada skuteczności nakazują zawieszenie lub przerwanie biegu terminu przedawnienia na czas trwania dochodzenia prowadzonego przez Komisję, należy zauważyć, że – jak wynika z pkt 62 niniejszego wyroku – trzyletni termin przedawnienia, który rozpoczyna bieg przed zakończeniem danego jednolitego i ciągłego naruszenia i który nie może zostać zawieszony ani przerwany w trakcie dochodzenia prowadzonego przez Komisję, mógłby upłynąć jeszcze przed zakończeniem postępowania przed Komisją, co czyniłoby wykonanie prawa do całkowitego naprawienia szkody w drodze powództwa o odszkodowanie wniesionego w następstwie decyzji Komisji nadmiernie utrudnionym, a nawet niemożliwym. Zawieszenie lub przerwanie biegu terminu przedawnienia na czas trwania dochodzenia Komisji jest bowiem co do zasady konieczne, aby umożliwić poszkodowanemu, w szczególności po zakończeniu tego dochodzenia, dokonanie oceny, czy naruszenie prawa konkurencji zostało popełnione, zapoznanie się z jego zakresem i czasem trwania oraz oparcie się na tym stwierdzeniu w ramach późniejszego powództwa o odszkodowanie.
- 80 Natomiast ze względu na to, że – jak wynika z pkt 77 niniejszego wyroku – poszkodowany może w celu uzasadnienia swojego powództwa o odszkodowanie oprzeć się na ustaleniach zawartych w decyzji Komisji, która nie stała się prawomocna, należy uznać, że art. 102 TFUE i zasada skuteczności nie wymagają, by bieg terminu przedawnienia był nadal zawieszony do chwili uprawomocnienia się decyzji Komisji. Ponadto, jak zauważyła w istocie rzecznik generalna w pkt 70 opinii, chociaż sąd krajowy może zawiesić toczące się przed nim postępowanie do czasu uprawomocnienia się decyzji Komisji, w przypadku gdy uzna to za właściwe ze względu na okoliczności danej sprawy, to jednak nie jest on w żaden sposób do tego obowiązany, o ile nie odstępuje od tej decyzji.
- 81 Mając na uwadze rozważania zawarte w pkt 51–80 niniejszego wyroku, należy stwierdzić, że system przedawnienia, taki jak rozpatrywany w postępowaniu głównym, zgodnie z którym, po pierwsze, trzyletni termin przedawnienia zaczyna biec, niezależnie i odrębnie dla każdej wynikającej z danego naruszenia szkody częściowej, z chwilą gdy poszkodowany dowiedział się lub gdy można od niego zasadnie oczekiwać wiedzy o fakcie, że poniósł szkodę częściową, oraz o tożsamości osoby obowiązanej do jej naprawienia, bez konieczności ustania naruszenia i dowiedzenia się przez poszkodowanego o tym, że dane zachowanie stanowi naruszenie reguł konkurencji, a po drugie, wspomniany termin nie może zostać zawieszony ani przerwany

w trakcie prowadzonego przez Komisję dochodzenia dotyczącego takiego naruszenia, czyni wykonywanie prawa do żądania naprawienia szkody poniesionej z powodu owego naruszenia praktycznie niemożliwym lub nadmiernie utrudnionym.

- 82 W konsekwencji to w oderwaniu od elementów tego systemu przedawnienia, które są niezgodne z art. 102 TFUE i zasadą skuteczności, należy zbadać, czy w dniu upływu terminu transpozycji dyrektywy 2014/104, to znaczy w dniu 27 grudnia 2016 r., upłynął już termin przedawnienia określony w prawie krajowym, mający do tego dnia zastosowanie do sytuacji rozpatrywanej w postępowaniu głównym.
- 83 W niniejszym przypadku streszczenie decyzji C(2017) 4444 final zostało opublikowane w *Dzienniku Urzędowym Unii Europejskiej* w dniu 12 stycznia 2018 r., w związku z czym, z zastrzeżeniem weryfikacji przez sąd odsyłający, można zasadnie oczekiwać, że w tym dniu spółka Heureka zapoznała się ze wszystkimi niezbędnymi informacjami umożliwiającymi jej wniesienie powództwa o odszkodowanie. Jeżeli spółka Google zamierza podważyć to stwierdzenie, podnosząc, że spółka Heureka знаła te informacje na długo przed wspomnianą datą, spółka Google powinna wykazać przed sądem odsyłającym, że rzeczywiście zaszła taka sytuacja.
- 84 Ponadto z art. 1 decyzji C(2017) 4444 final wynika, że naruszenie rozpatrywane w postępowaniu głównym rozpoczęło się w lutym 2013 r. i że nie zakończyło się jeszcze w dniu wydania owej decyzji, czyli w dniu 27 czerwca 2017 r., a ponadto Komisja nie stwierdziła żadnego przerwania zachowania spółki Google w tym okresie. Co więcej, instytucja ta nakazała owej spółce w art. 3 wspomnianej decyzji zaprzestanie jej zachowania w terminie 90 dni.
- 85 W tym względzie, jak zauważyła w istocie rzecznik generalna w pkt 91 opinii, zarzucane naruszenie polega na ciągłym zachowaniu realizującym jeden cel gospodarczy, a mianowicie korzystniejsze umieszczenie i sposób wyświetlania zarezerwowane przez spółkę Google na jej stronach z wynikami wyszukiwania ogólnego dla jego własnej porównywarki produktów w celu zwiększenia ruchu w tej porównywarce ze szkodą dla konkurencyjnych porównywarek produktów.
- 86 W tym zaś kontekście, niezależnie od tego, czy za moment, w którym spółka Heureka zapoznała się z informacjami niezbędnymi do wniesienia powództwa o odszkodowanie, należy uznać dzień publikacji streszczenia decyzji C(2017) 4444 final w *Dzienniku Urzędowym Unii Europejskiej*, czy jakiś moment poprzedzający tę datę – bieg terminu przedawnienia nie mógł rozpocząć się przed dniem 27 czerwca 2017 r., ponieważ – jak wynika z art. 1 i 3 tej decyzji C(2017) 4444 final – zarzucane naruszenie rozpatrywane w postępowaniu głównym nie ustało do tego dnia. W każdym razie do sądu odsyłającego należy zbadanie dokładnej daty ustania tego naruszenia.
- 87 Jak z tego wynika, w dniu upływu terminu transpozycji dyrektywy 2014/104, to znaczy w dniu 27 grudnia 2016 r., termin przedawnienia nie tylko nie upłynął, ale nawet nie zaczął jeszcze biec.
- 88 Wobec tego sytuacja rozpatrywana w postępowaniu głównym nie zaistniała przed upływem terminu transpozycji tej dyrektywy, w związku z czym w niniejszym przypadku art. 10 tej dyrektywy ma zastosowanie *ratione temporis*. Na pytania trzecie i czwarte należy zatem odpowiedzieć nie tylko na podstawie art. 102 TFUE i zasady skuteczności, ale także na podstawie art. 10 dyrektywy 2014/104.

- 89 W tym względzie należy stwierdzić, że z pkt 51–81 niniejszego wyroku wynika, iż system przedawnienia, taki jak ten, którego dotyczą pytania trzecie i czwarte, jest niezgodny z art. 102 TFUE i z zasadą skuteczności, ponieważ, po pierwsze, trzyletni termin przedawnienia zaczyna biec, niezależnie i odrębnie dla każdej wynikającej z danego naruszenia szkody częściowej, z chwilą gdy poszkodowany dowiedział się lub gdy można od niego zasadnie oczekiwać wiedzy o fakcie, że poniósł szkodę częściową, oraz o tożsamości osoby obowiązanej do jej naprawienia, bez konieczności ustania naruszenia i dowiedzenia się przez poszkodowanego o tym, że dane zachowanie stanowi naruszenie reguł konkurencji, a po drugie, wspomniany termin nie może zostać zawieszony ani przerwany w trakcie prowadzonego przez Komisję dochodzenia dotyczącego takiego naruszenia.
- 90 Ponadto z jasnego brzmienia art. 10 ust. 2 i 4 dyrektywy 2014/104 wynika, że taki system jest niezgodny również z tym artykułem.
- 91 W szczególności art. 10 ust. 4 zdanie drugie dyrektywy 2014/104 wymaga obecnie, aby zawieszenie biegu terminu przedawnienia w następstwie działań organu ochrony konkurencji podjętych do celów przeprowadzenia dochodzenia lub jego postępowania w sprawie naruszenia prawa konkurencji, którego dotyczy powództwo o odszkodowanie, ustało nie wcześniej niż rok po uprawnieniu się rozstrzygnięcia stwierdzającego naruszenie lub po zakończeniu postępowania w inny sposób.
- 92 Należy jeszcze przypomnieć, że zgodnie z utrwalonym orzecznictwem dyrektywa nie może sama z siebie tworzyć obowiązków po stronie jednostki, wobec czego nie można powoływać się na dyrektywę jako taką wobec jednostki. Rozszerzenie możliwości powołania się na przepis nieprzetransponowanej lub nieprawidłowo transponowanej dyrektywy na dziedzinę stosunków między jednostkami sprowadzałoby się bowiem do przyznania Unii uprawnienia do nakładania w sposób bezpośrednio skuteczny zobowiązań na jednostki, podczas gdy ma ona tę kompetencję wyłącznie w obszarach, w których powierzono jej uprawnienie do wydawania rozporządzeń (wyrok z dnia 22 czerwca 2022 r., Volvo i DAF Trucks, C-267/20, EU:C:2022:494, pkt 76).
- 93 Z orzecznictwa wynika też, że w ramach sporu pomiędzy jednostkami, takiego jak spór będący przedmiotem postępowania głównego, sąd krajowy jest obowiązany w razie potrzeby do dokonania wykładni prawa krajowego z chwilą upływu terminu transpozycji dyrektywy, która nie została transponowana, w taki sposób, aby niezwłocznie zapewnić zgodność danej sytuacji z przepisami owej dyrektywy, nie dokonując jednak wykładni contra legem prawa krajowego (wyrok z dnia 22 czerwca 2022 r., Volvo i DAF Trucks, C-267/20, EU:C:2022:494, pkt 77).
- 94 W świetle powyższych rozważań na pytania trzecie i czwarte należy odpowiedzieć, że art. 10 dyrektywy 2014/104, a także art. 102 TFUE i zasadę skuteczności należy interpretować w ten sposób, że stoją one na przeszkodzie uregulowaniu krajowemu, zgodnie z jego wykładnią dokonaną przez właściwe sądy krajowe, przewidującemu trzyletni termin przedawnienia mający zastosowanie do powództw o odszkodowanie z tytułu naruszeń o charakterze ciągłym reguł prawa konkurencji Unii, którego bieg:
- rozpoczyna się, niezależnie i odrębnie dla każdej szkody częściowej wynikającej z takiego naruszenia, z chwilą, gdy poszkodowany dowiedział się lub gdy można od niego zasadnie oczekiwać wiedzy o fakcie, że poniósł taką szkodę częściową, oraz o tożsamości osoby obowiązanej do naprawienia tej szkody, natomiast nie dowiedział się o fakcie, że dane zachowanie stanowi naruszenie reguł konkurencji, i naruszenie to nie ustało, oraz

- nie może zostać zawieszony ani przerwany w trakcie dochodzenia prowadzonego przez Komisję w sprawie takiego naruszenia.

Ponadto art. 10 dyrektywy 2014/104 stoi również na przeszkodzie takiemu uregulowaniu w zakresie, w jakim nie przewiduje ono zawieszenia biegu terminu przedawnienia co najmniej do roku po uprawomocnieniu się rozstrzygnięcia stwierdzającego owo naruszenie.

W przedmiocie kosztów

- 95 Dla stron w postępowaniu głównym niniejsze postępowanie ma charakter incydentalny, dotyczy bowiem kwestii podniesionej przed sądem odsyłającym, do niego zatem należy rozstrzygnięcie o kosztach. Koszty poniesione w związku z przedstawieniem uwag Trybunałowi, inne niż koszty stron w postępowaniu głównym, nie podlegają zwrotowi.

Z powyższych względów Trybunał (wielka izba) orzeka, co następuje:

Artykuł 10 dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/104/UE z dnia 26 listopada 2014 r. w sprawie niektórych przepisów regulujących dochodzenie roszczeń odszkodowawczych z tytułu naruszenia prawa konkurencji państw członkowskich i Unii Europejskiej, objęte przepisami prawa krajowego, a także art. 102 TFUE i zasadę skuteczności

należy interpretować w ten sposób, że:

stoją one na przeszkodzie uregulowaniu krajowemu, zgodnie z jego wykładnią dokonaną przez właściwe sądy krajowe, przewidującemu trzyletni termin przedawnienia mający zastosowanie do powództw o odszkodowanie z tytułu naruszeń o charakterze ciągłym reguł prawa konkurencji Unii, którego bieg:

- **rozpoczyna się, niezależnie i odrębnie dla każdej szkody częściowej wynikającej z takiego naruszenia, z chwilą, gdy poszkodowany dowiedział się lub gdy można od niego zasadnie oczekiwać wiedzy o fakcie, że poniósł taką szkodę częściową, oraz o tożsamości osoby obowiązanej do naprawienia tej szkody, natomiast nie dowiedział się o fakcie, że dane zachowanie stanowi naruszenie reguł konkurencji, i naruszenie to nie ustało, oraz**
- **nie może zostać zawieszony ani przerwany w trakcie dochodzenia prowadzonego przez Komisję Europejską w sprawie takiego naruszenia.**

Ponadto art. 10 dyrektywy 2014/104 stoi również na przeszkodzie takiemu uregulowaniu w zakresie, w jakim nie przewiduje ono zawieszenia biegu terminu przedawnienia co najmniej do roku po uprawomocnieniu się rozstrzygnięcia stwierdzającego owo naruszenie.

Podpisy